

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 16 Woerdens rampjaar 1672

Rampjaar

Het jaar 1672 staat bekend als het Rampjaar. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden wordt aangevallen door de troepen van de bisschoppen van Munster en Keulen. Ook Engeland en Frankrijk verklaarden de jonge staat de oorlog. Vanuit het zuiden en oosten rukken de legers van de Franse Zonnekoning Lodewijk XIV op en ze bereiken al snel de stad Utrecht. Om te voorkomen dat die troepen snel zouden doorstoten naar het hart van Holland, geven de Staten en stadhouder prins Willem III het signaal om de waterlinie in werking te stellen. Het is de bedoeling dat een brede strook land tussen Muiden, bij de Zuiderzee, en Schoonhoven bij de Hollandse IJssel onder water komt te staan. Dat zou de opmars van de Fransen moeilijk moeten maken omdat ze dan wegzakken in de drassige bodem. Dijken worden doorgestoken en sluizen worden opengedraaid. In onze streek loopt de waterlinie van Woerdense Verlaat naar Hekendorp en dus ten westen van Woerden.

Woerden voor het grijpen

Willem III ziet er geen heil in om Woerden te verdedigen, want de vestingwerken zijn er belabberd aan toe. De prinselijke legers slaan een tentenkamp op tussen Bodegraven en Nieuwerbrug, nabij de Enkele Wiericke. Eerst hebben de Fransen niet in de gaten dat Woerden voor het grijpen ligt. Pas drie maanden nadat ze in Utrecht zijn aangekomen, rukken ze op naar Woerden en nemen de stad zonder slag of stoot in. Het is dan september 1672. In de nacht van 11 op 12 oktober doen de Hollandse troepen een poging om de Fransen toch weg te jagen. Willem Adriaan II van Home nadert Woerden vanuit Goejanverwellesluis. Tegelijkertijd rukt via de Rijndijk het leger van Frederik van Nassau – Zuylenstein op. Prins Willem III en Willem Adriaan vallen Woerden aan, terwijl Frederik van Nassau schansen graaft en paalschuttingen opricht om de vijand te vertragen. Immers, vanuit Naarden nadert de hertog van Luxemburg om de Fransen in Woerden te komen helpen. Ten noorden van Woerden, bij de huidige Kruijin, volgt een veldslag. Eerst zijn de Hollanders aan de winnende hand. Maar Frans van Montmorency slaagt er in een bres te slaan in de schansen. Dat blijkt een keerpunt in de veldslag en de ontzetting van Woerden mislukt. Iets ten noorden van Woerden

sneuelen meer dan 2.600 soldaten, meer dan de helft van de totale legersterkte van de Fransen en de Hollanders. Het is een van de grootste slagvelden in ons land.

Voor Woerden zijn de gevolgen van de Hollandse mislukking rampzalig. De Franse bezetters wilden hun collega's in Utrecht waarschuwen voor de aanval en maken een groot vuur op de toren van de Grote Kerk, de huidige Petruskerk. Even later vliegt de hele toren in de brand en door de vonken ontstaan nieuwe branden. Tal van gebouwen branden af. Een groot deel van de archieven van de stad, het weeshuis en het Groot-Waterschap van Woerden liggen in de kerk opgeslagen en gaan eveneens verloren.

IJs speelt een hoofdrol

Nog is de ellende niet voorbij want eind december begint het stevig te vriezen. De Franse commandant, diezelfde Hertog van Luxemburg, ruikt zijn kans om door te stoten naar Den Haag en het Hollandse verzet definitief te breken. Hij verzamelt zijn troepen in Woerden en marcheert over het ijs via Zegveld en de Meije naar Zwammerdam. Het plan mislukt als Hollandse troepen hem bij Nieuwkoop en Gouwsluis tegen kunnen houden. De hertog besluit via de Hoge Rijndijk terug te keren naar Woerden. Niet alleen is het de kortste route, maar doordat het begonnen is met dooien kan hij niet meer over het ijs. Na terugkomst kan hij in Woerden en Utrecht verse manschappen halen.' En dus gaat hij met zijn leger van Zwammerdam naar Bodegraven. In beide plaatsen breekt de chaos uit. Overall wordt brand gesticht, geplunderd, vermoord en verkracht. Op het omringende platteland is het niet veel beter. De Fransen bereiken ongehinderd, op oudejaarsdag 1672, de stad Woerden.

Schrikbewind

Dat blijkt het begin van een waar schrikbewind over Woerden dat bijna een jaar duurt. De Woerdenaren leiden honger en moeten voor alles opdraaien, zoals de kosten voor inkwartiering, voeding en bewapening. Veel burgers gaan dood en wie blijft leven is straatarm. Ook het werk in de steen- en pannbakkerijen ten westen van Woerden komt stil te liggen, want de fabriekjes worden verwoest. De stadstimmerman Hugo Kotestein wordt ervan beschuldigd voor de Hollanders te spioneren en de Fransen hangen hem bijna aan de galg. Vrienden met invloed en zowaar ook nog wat geld, kopen hem gelukkig vrij.

De ellende beperkt zich niet alleen tot Woerden. De Fransen roven Zegveld en Kamerik leeg en steken in Harmelen het Huys Harmelen in de brand. Bernard Costerus, secretaris van de stad Woerden, houdt een 'dagh-register' bij en schrijft later zijn memoires. Dankzij hem weten we veel details over deze Franse bezettingsperiode.

Afkoopsom

In november 1673 komt de bezetting ten einde. Er wordt een afkoopsom van 15.000 gulden bijeen gebracht en daarop is de Franse commandant bereid om zich terug te trekken naar Utrecht; in Woerden en omgeving was verder toch niets meer te halen. Als 'afscheid' hebben ze het plan om het Kasteel en de stadswallen op te blazen, maar dit

plan lekt uit en wordt verijdeld. De Fransen verdwijnen definitief uit onze omgeving na het tekenen van de Vrede van Nijmegen in 1678.

Meer weten?

Algemeen:

- Dreiskämper, Petra *'Redeloos, radeloos, reddeloos': de geschiedenis van het rampjaar 1672* (Hilversum, 1998)
- Panhuijsen, Luc *Rampjaar 1672: hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte* (Amsterdam, 2010)
- Tex, J. den *Onder vreemde heren: de Republiek der Nederlanden 1672-1674* (Zutphen, 1982)

Woerden en omgeving:

- Bommel, J. van *Geplunderd en beroofd: Harmelen in 1672 en 1673* (Woerden, 1986)
- Bommel, J. van "Graaf Frederik van Nassau, heer van Zijlestein" in *Heemtijdinghen*, jg. 24 (1988) nr 1
- Costerus, Bernardus *Historisch Verhaal: ofte eene deductie van zaaken, rakende het formeren van de Republique van Holland ende West-Vriesland, de veranderinge in de regeringe, met den gevolge van dien, zedert den jaare 1572* (Utrecht, 1737)
- Hoorn, Jan Claesz ten *Dagh-register van hetgeen dat te Woerden, sedert de koomst der Franschen in deze stadt, tot aen hun vertreck en noch daerna, voorgevallen is* (s.l., 1674)
- Modderman, J.F.A. *Bodegraven in 1672* (Bodegraven, 1972)
- "Weduwentranen, gestort in een bedroefden brief uyt Woerden" in *Heemtijdinghen*, jg. 9 (1973), nr 1

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden".